

Nr 114.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1917 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för anordnande av spannmålslagerhus och fryshus ävensom en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 22 maj 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 370, har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att för anordnande av spannmålslagerhus och fryshus anvisa å 1918 års riksstat ett förslagsanslag, högst 8 miljoner kronor, att utgå av lånemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp.

Beträffande utredningen i ärendet tillåter sig utskottet hänvisa till berörda statsrådsprotokoll.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande:

»De frågor, som berörts i förenämnda skrivelse från spannmåls- lagerhus- och kylhussakkunniga och yttrandena däröver, äro av synnerligen stor betydelse för vår folknäring. Under vissa förhållanden kan möjligheten att bereda landets invånare en någorlunda tillfredsställande tillgång på livsmedel vara beroende på, huru dessa frågor blivit lösta. Oaktat den nuvarande sena tidpunkten och det icke fullt utredda skick, vari ärendet föreligger, kan jag därför icke taga på mitt ansvar att icke framställning till riksdagen nu göres om anvisande av nödiga medel för ändamålet.

Vad först angår frågan om lagerhus, är den även under normala förhållanden av stor vikt ur både producenternas och konsumenternas

synpunkt. För närvarande är det emellertid nödigt att betrakta frågan först och främst i dess sammanhang med den nuvarande kristidens krav. Då det gäller att så vitt möjligt säkerställa landets tillgång till erforderlig mängd brödsäd av användbar beskaffenhet, måste man söka tillse, att detta mål kan uppnås även under ogynnsamma situationer, om man än må kunna hoppas, att dessa icke skola i verkligheten bli så svåra, som jag anser mig i detta sammanhang böra förutsätta.

Om man då utgår från, att tillförseln av brödsäd från utlandet blir under nästa konsumtionsår praktiskt taget stängd och att landets egen skörd av brödsäd — som redan nu inom vidsträckta delar av landet giver anledning till farhågor på grund av dålig övervintring och den ogynnsamma väderleken under våren — blir utsatt för dåligt väder under bärgningen, visar sig genast behovet av goda föranstaltningar för rationell behandling och förvaring av den brödsädstillgång, som kommer att finnas. Detta behov blir ännu uppenbarare, om det tillika förutsättes, att — såsom åtminstone under nyssnämnda eventualiteter torde vara ofrånkomligt — staten måste taga landets brödsädsskörd i beslag och föranstalta om ransonering därav. Genom importens uteblivande har landet då icke såsom i vanliga fall tillgång till torr utländsk spannmål av hög kvalitet för att blanda med den inhemska. Om denna därtill är skadad i bärgningen, kan icke utan särskilda åtgärder ett gott mjöl framställas av densamma. Redan förut har det ofta klagats över, att vårt land saknat tillräckliga torkningsanordningar för säd, som varit fuktig. Detta kan nu bli ödesdigert. Lantmännen hava sökt i någon mån befordra sädens torkning genom att låta den kvarligga rätt länge otröskad, varvid den torkat i halmen, och genom att efter tröskningen förvara den utbredd i mycket tunt lager samt sköta den omsorgsfullt och lufta den så mycket som möjligt. Då staten lägger beslag på brödsäden, bortfaller en del av det privata intresse, som förmått producenterna till sagda förfaringssätt, vilket kräver både tid, arbete och kostnader. Det synes då vara för hela landet av största vikt, att staten kan åtminstone så snart som möjligt efter tröskningen övertaga spannmålen och torka den samt i övrigt ägna densamma den bästa och omsorgsfullaste vård. Detta kan endast ske i härtill avsedda och med erforderliga maskinerier och inrättningar försedda lagerhus. Av sådana finnes emellertid i vårt land endast ett — i Landskrona — varjämte någorlunda tillfredsställande anordningar anses kunna även annorstädes träffas i viss omfattning. I övrigt måste dylika lagerhus nyskapas.

Jag vill särskilt framhålla, att dessa nya lagerhus icke skulle hava

till sin förnämsta uppgift att lagra eller förvara spannmålen utan i stället att rensa, sortera och framför allt torka densamma. Sedan detta skett, kan den överföras till förvaring i de lokaler överallt i landet, som redan nu användas för dylikt ändamål men som sakna eller i allt fall icke i erforderlig mån besitta de nyss antydda möjligheterna för spannmålen behandling.

De sakkunniga hava räknat med en behöflig lagringskapacitet hos centrallagerhusen av 90,000 ton, varav emellertid nybyggnad endast skulle behöva ske för 77,000 ton för en till 6,500,000 kronor beräknad kostnad. I de avgivna yttrandena hava andra beräkningar framlagts, slutande på mindre belopp. Även mig synes de sakkunnigas beräkning giva ett alltför stort tal och ytterligare utredning är här av nöden. I betraktande av de stora kostnader det i detta fall, särdeles under nuvarande byggnadstider, rör sig om, synes det i varje händelse nödvändigt att framgå med försiktighet. Jag anser mig i ärendets nuvarande skick icke kunna bestämt tillstyrka vare sig viss total lagringskapacitet för de avsedda nybyggnaderna eller viss anslagssumma, men håller före, att större belopp än 2 à 3 miljoner kronor icke för närvarande bör beräknas. Efter en kostnad av 84 kronor per ton (70 kronor med 20 procents tillägg) skulle härför kunna erhållas lagerhus för 24,000 à 36,000 ton.

Jag vill meddela, att för mig uppgivits, att större delen av den maskinella utrustningen skulle kunna tillverkas i Sverige.

Det närmare utformandet av organisationen m. m. torde få bliva beroende på ytterligare utredning och förslag.

Några medel för anläggande av förrådslagerhus torde icke nu böra tagas i beräkning.

Vad därefter vidkommer frågan om anordningar för frysning och lagring av kött och fläsk, vill jag erinra, att det på sin tid antogs, att till följd av beslutet den 15 februari 1917 om beslag å vårsäd samt om förbud mot utfodring av potatis en särskilt stor nedslaktning av nötkreatur och svin skulle äga rum under eftervintern år 1917. På grund härav hemställde statens livsmedelskommission, att ett belopp av 7,500,000 kronor måtte anvisas för uppköp av fläsk till lagring och salt därtill samt för bestridande av övriga med lagringen förbundna kostnader. Spannmåls- och kylhussakkunniga förordade i utlåtande häröver anordningar för infrysning av 3,600 ton, vilket beräknades medföra en anläggningskostnad av 600,000 kronor. Dessa framställningar omförmedlades av min företrädare vid motiverande av behovet av rörelse-

kapital å tillhoppa 150 miljoner kronor för statens verksamhet för tillhandahållande av livsförnödenheter. Emellertid visade det sig, att den befarade nedslaktningen av svin icke tog så stor omfattning, att de av livsmedelskommissionen ifrågasatta åtgärderna måste tillgripas. Sedan nämnda kommission den 14 april 1917 bemyndigats att för högst 1,250,000 kronor inköpa de kvantiteter fläsk, som då lågo upplagrade hos exportslakterierna, har kommissionen anmält, att några ytterligare åtgärder för lagring icke numera av berörda anledning vore av nöden.

De sakkunnigas nu ifrågavarande framställning avser anläggandet av fryshus, närmast för att möta behovet under instundande höst. Av särskilda i deras skrivelse angivna och av krigsberedskapskommissionen ytterligare utvecklade skäl synes det nämligen finnas anledning att räkna med möjligheten, att instundande höst en större nedslaktning än vanligt kommer att äga rum. I fråga om fläsket synes saltning kunna användas för dess bevarande, men denna metod är icke lika användbar och förmånlig i fråga om nötkött. Ifall icke andra förvaringsmöjligheter i erforderlig utsträckning då förefinnas, varigenom köttet kan bevaras för tillgodoseende av den inhemska konsumtionen under vintern, torde det knappast kunna undvikas, att viss export av färskt kött, som icke kan genast konsumeras inom landet, måste tillåtas för att hindra alltför stor förlust. Men det bör vara tydligt, att under nuvarande förhållanden de livsmedel, landet framalstrar, böra i första hand användas till näring åt landets egen befolkning. Härigenom visar sig nödvändigheten att i tid sörja för befintligheten av dylika förvaringsmöjligheter. För själva uppköpen kan förenämnda rörelsekapital anlitas.

I viss mån finnas dylika förvaringsmöjligheter redan nu, i synnerhet vid slakthusen. Av utredningen i ärendet framgår emellertid, att dessa möjligheter ingalunda äro tillräckliga, i synnerhet icke vid en eventuell masslakt. De avse för övrigt icke egentlig frysning, vilken metod dock efter vad erfarenheten visat är den effektivaste och bästa.

Ehuru de sakkunniga ansett en blivande nedslaktning kunna få så stor omfattning, att ända till 37,000 ton nötkött skulle behöva infrysas, motsvarande efter den av dem antagna medelvikten av 250 kilogram per djur icke mindre än 148,000 nötkreatur, hava de stannat vid att föreslå anordningar för infrysning av 10,700 à 14,500 ton, motsvarande 43,000 à 58,000 djur. Det vill synas, som om försiktigheten bjöde att i varje fall räkna med en synnerligen avsevärd kvantitet, därest man vill åstadkomma ett resultat, som kan utöva verklig inverkan till folknäringens trygghet.

Förslaget innefattar, att två centrala fryshus om tillhoppa omkring

7,000 à 10,800 tons frysningsskapacitet skulle inrättas, och hava såsom platser för dessa föreslagits Hässleholm och Hallsberg. Även jag anser det innebära betydelsefulla fördelar, att sådana centrala fryshus anläggas, och vill framhålla, att de kunna fylla en stor uppgift såsom lagringslokaler för kött, som slaktats och tilläventyrs även kylts i de mindre slakthusen och slakteriinrättningarna samt ditfraktas på järnväg för att framdeles distribueras till olika delar av landet. Järnvägsförbindelserna äro därför för dessa centralfryshus av största betydelse. Emellertid vill jag icke för närvarande uttala någon bestämd mening om vare sig fryshusens antal, deras lämpliga storlek eller deras förläggning. De av lantbruksstyrelsen anförda synpunkterna böra vid frågans vidare behandling röna tillbörligt beaktande.

Vidare har föreslagits, att vid de fyra större slakthusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Linköping skulle inrättas särskilda fryshus, för vilka skulle tagas i anspråk slakthusens kylmaskineri. Detta är en anordning, som icke kan undgå att i viss mån inverka ofördelaktigt på den övriga rörelsen vid dessa slakthus, men som är föreslagen ur synpunkten av kostnadsbesparing. Den omständigheten, att staten skulle bygga fryshus i förbindelse med kommunala institutioner och baserade på dessas maskineri, kan även vara ägnad att vålla betänkligheter. Överhuvud synas organisationsformerna för dessa anläggningar böra underkastas närmare utredning, varvid torde böra övervägas såväl den av Malmöhus läns hushållningssällskap ifrågasatta formen av lån som möjligheten att på annat sätt genom frivillig överenskommelse genomföra de avsedda anordningarna. I sista hand har staten möjlighet att använda förfoganderättslagen. I varje fall anser jag det rådligt att nu räkna med att staten bör å dylika fryshus nedlägga avsevärda kostnader.

De sakkunniga hava beräknat kostnaden för de av dem föreslagna fryshusanläggningarna till inalles 6,000,000 kronor, varvid dock endast den mindre utbyggnaden av de centrala fryshusen åsyftats. Möjligen kan en närmare undersökning utvisa, att dessa kostnader kunna i större eller mindre mån nedbringas.

Jag anser i vilket fall som helst, att för såväl spannmålslagerhus som fryshus icke nu bör beräknas högre statsanslag än sammanlagt 8 miljoner kronor.

Till dessa kostnaders bestridande kunna icke lämpligen användas några av riksdagen redan anvisade eller eljest till Kungl. Maj:ts förfogande ställda medel. Nytt anslag måste därför härtill begäras av riksdagen. Med hänsyn därtill att slutlig utredning angående ordningen och sättet för åvägbringande av de anläggningar, varom fråga är, icke

medhunnits, torde det vara nödvändigt, att Kungl. Maj:ts befogenhet med avseende å anslaget användande icke nu bindes genom detaljerade föreskrifter.

Hinder synes ej böra möta att låta anslaget utgå av lånemedel. Denna utväg till medlens anskaffande synes så mycket naturligare, då i betraktande tages dels möjligheten av att de anläggningar, som kunna komma att utföras för statens egen räkning, bliva framdeles, då tidsförhållandena det medgiva, föryttrade, dels även möjligheten av att en del av anslaget kan komma att disponeras i form av försträckningar åt korporationer eller andra, som vilja åtaga sig dylika anläggningars utförande.»

Motion.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion nr 500 av herr *Jesperon m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta

att för anordnande av spannmålslagerhus anvisa å 1918 års riksstat ett förslagsanslag, högst, 6,500,000 kronor, att utgå av lånemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp och

att för anordnande av fryshus anvisa å 1918 års riksstat ett förslagsanslag, högst, 6,000,000 kronor, att utgå av lånemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd härför, hänvisas till motionen.

Utskottet.

I likhet med departementschefen och de i ärendet hörda myndigheter inser utskottet till fullo angelägenheten därav att med hänsyn till det prekära läge, i vilket landets livsmedelsfråga för närvarande befinner sig, verkligt effektiva åtgärder från statsmakternas sida vidtagas för ett fullt och rationellt tillvaratagande av sådana födoämnen av såväl vegetabilisk som animalisk art, vilka produceras inom landet. I sådant avseende torde upprättandet såsom föreslagits av spannmålslagerhus och kylhus vara av synnerlig vikt. Utskottet anser sig därför böra förorda, att dylika anordningar nu komma till utförande.

Beträffande omfattningen av de ifrågasatta anläggningarna hava olika meningar gjort sig gällande. De i statsrådsprotokollet omförmälda sakkunniga hava vad först beträffar spannmålslagerhusen räknat med erforderliga nybyggnader för en lagringskapacitet av 77,000 ton för en till 6,500,000 kronor beräknad kostnad samt vad angår fryshusen för mötande av behovet vid en befarad större nedslaktning tillstyrkt upp-

förande av två centrala fryshus med en frysningsskapacitet av 7,000 à 10,800 ton ävensom föreslagit inrättande vid vissa större slakthus av särskilda fryshus. Sammanlagda kostnaden har beräknats till 6,000,000 kronor.

Departementschefen har emellertid utan att intaga ståndpunkt till frågan om antalet erforderliga vare sig spannmålslagerhus eller kylhus av i statsrådsprotokollet anförda skäl ansett, att för ifrågavarande ändamål icke nu borde beräknas högre statsanslag än sammanlagt 8,000,000 kronor, varav 2 à 3,000,000 för spannmålslagerhus med en sammanlagd kapacitet av 24,000 à 36,000 ton.

I den i ämnet väckta motionen har i anslutning till de ovan nämnda sakkunnigas förslag hemställts dels om ett anslag av 6,000,000 kronor för anordnande av spannmålslagerhus och dels om 6,500,000 kronor för upprättande av kylhus.

För egen del håller utskottet visserligen före, att möjlighet bör beredas för lagring av avsevärda kvantiteter av såväl sädes- som köttvaror. I betraktande emellertid av ärendets för närvarande outredda skick och med hänsyn jämväl därtill att det knappast torde vara möjligt att under tiden intill nästkommande riksdag utföra anordningar av ifrågavarande slag i större omfattning, än att det av Kungl. Maj:t ifrågasatta beloppet torde härför vara tillräckligt, anser utskottet tillrådligast att nu stanna vid detta belopp. Utskottet ansluter sig förty till Kungl. Maj:ts föreliggande framställning.

I anledning av vad departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet uttalat vill utskottet likväl framhålla vissa synpunkter i den förevarande frågan, vilka torde böra beaktas vid förslaget realiserande. Utskottet håller sålunda före, att av de nu ifrågasatta anläggningarna spannmålslagerhusen, vilka givetvis komma att erhålla en permanent karaktär, åtminstone under normala förhållanden, torde vara de betydelsefullaste. Vad beträffar åter kylhusen, så torde dessa visserligen för närvarande vara av stor vikt och ej heller framdeles sakna sin betydelse, men är utskottet i allt fall av den uppfattningen, att desamma under normala förhållanden icke torde vara av så stor betydelse som spannmålslagerhusen. Ur denna synpunkt har det synts utskottet böra tagas i övervägande, huruvida icke åtminstone i viss mån redan befintliga industriella anläggningar, exempelvis bryggerier, kunna — i erforderliga fall genom tillämpning av förfoganderättslagen — för en jämförelsevis ringa kostnad genom köp förvärvas eller på viss tid förhyras för att för nu ifrågavarande ändamål apteras och användas.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

A) att riksdagen må å 1918 års riksstat till Kungl. Maj:ts förfogande anvisa ett förslagsanslag, högst 8 miljoner kronor för att efter i ärendet verkställd närmare utredning användas för anordnande av spannmålslagerhus och kylhus, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp;

B) att den av herr Jespersion m. fl. i ämnet väckta motionen ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande sättet för anskaffande av medlen ifråga torde statsutskottet framdeles komma att avgiva förslag.

Stockholm den 25 maj 1917.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: herrar greve Hamilton, Ericsson, Petersson P. Alfred, greve Wachtmeister, Nilsson i Tånga, Nilsson i Linnås, Sjöblom, Pettersson Olaus, Larsson, Svensson, Norin och Molin.

Reservation

av herrar *Nilsson* i Tånga och *Molin* i Dombäcksmark, som yrkat bifall till motionen.
